



НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК

**«КАМ'ЯНСЬКА СІЧ»**



Верхня частина Кам'янської балки

Національний природний парк «Кам'янська Січ» (далі Парк) створений Указом Президента України №140/2019 від 11 квітня 2019 року на площі 12261,14 га, в тому числі 6013,241 га земель державної власності, що надаються Парку в постійне користування, в Бериславському районі Херсонської області. До його складу увійшли землі Качкарівської, Милівської, Новокаїрської, Червоно-

маяцької та Новорайської сільрад. Парк створений на основі 2 крупних балок – Кам'янської та Милівської, також до його складу увійшли тераса річки Дніпро між селами Червоний маяк та Качкарівка, прилеглі до балок та тераси ділянки плакору, акваторія Каховського водосховища та затоплених ним пониззя балок.



Дрік скіфський *Genista scythica*

Територія запроєктованого національного природного парку «Кам'янська Січ» є досить багатою у флористичному відношенні. За нашими даними на території парку зростає понад 500 видів судинних рослин, серед яких 46 видів, що охороняються: 1 вид включено до Резолюції № 6 Бернської конвенції (наголоватки волошкові *Jurinea cyanooides* Rchb.), 19 видів – до Червоної книги України (астрагал Генінга *Astragalus henningii* (Steven) Klokov, а. шерстистоквітковий *A. dasyanthus* Pall., горицвіт волзький *Adonis wolgensis* Steven ex DC., дрік скіфський *Genista scythica* Pacz., зіновать гранітна *Chamaecytisus graniticus* (Rehman) Rothm.,



Астрагал Генінга *Astragalus henningii*



Угруповання Ковили української (Зелена книга України)

ковила волосиста *Stipa capillata* L., к. Лессінга *S. lessingiana* Trin. & Rupr., к. українська *S. ucrainica* P.Smirn., к. найгарніша *S. pulcherrima* K.Koch., крокус сітчастий *Crocus reticulatus* Steven ex Adams., ламкоколосьник ситниковий *Psathyrostachys juncea* (Fisch.) Nevski, тюльпан бузький *Tulipa hypanica* Klokov & Zoz (T. biebersteiniana Schult. & Schult. f. s.l.), тюльпан Шренка *T. schrenkii* Regel, повстянка дніпровська *Cymbocasma borysthena* (Pall. ex Schlecht.) Klokov & Zoz. тощо) та 26 видів до Червоного списку Херсонської області (цибуля жовтувата *Allium flavescens* Besser, анемонка лісова *Anemonoides sylvestris* (L.), барвінок трав'янистий



Барвінок трав'янистий *Vinca herbacea*



Зіновать гранітна *Chamaecytisus graniticus*



Тюльпан бузький *Tulipa hypanica*



Гвоздика Андржейовського *Dianthus andrzejowskianus*



Загнітниця голівчаста *Paronychia cephalotesa*

*Vinca herbacea* Waldst. & Kit., белевалія сарматська *Bellevalia sarmatica* (Georgi) Voronov, білолізник рогатий *Krascheninnikovia ceratoides* (L.) Gueldenst., виноград лісовий *Vitis sylvestris* C.C.Gmel., гвоздика Андржейовського *Dianthus andrzejowskianus* (Zapal.) Kulcz., гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* (K.Koch) Schur, ефедра двоколоскова *Ephedra distachya* L., загнітниця голівчаста *Paronychia cephalotes* (M.Bieb.) Besser., кермек широколистий *Limonium platyphyllum* Lincz., китятки чубаті *Polygala comosa* Schkuhr., льон Черняєва *Linum czerniaëii* Klokov, мигдаль карликовий *Amygdalus nana* L., наголоватки вузьколисті *Jurinea stoechadifolia*



Нижня частина балки із затопленим водосховищем тальвегом

(M.Bieb.) DC., півники солелюбні *Iris halophyla* Pall., стоколосник різнолистий *Bromopsis heterophylla* (Klokov) Holub, тонконіг неплідний *Poa sterilis* M.Bieb. тощо).

На схилах тераси Дніпра та балок і прилеглих ділянках плакору широко представлені цілинні ділянки типчакowo-ковилових степів. На території Парку зареєстровано 8 рідкісних рослинних угруповань (формацій), що включені до Зеленої книги України: ковили волосистої *Stipeta capillatae*, ковили Лесінга *Stipeta lessingianae*, ковили найгарнішої *Stipeta pulcherrimae*, ковили української *Stipeta ucrainicae*, мигдалю степового *Amygdaleta nanae*, пирію ковилolistого *Elytrigietea stipifolia*, глечиків жовтих *Nymphatae alba* та сальвінії плаваючої *Salvinieta natantis*.



Ковила українська *Stipa ucrainica*



Степ восени (аспектує Ковила волосиста)



Ковила Лесінга *Stipa lessingiana*



Робота над науковим обґрунтуванням щодо створення парку  
(Херсонський державний університет)



На території Парку представлені 3 оселища Резолюції № 4 Бернської конвенції:

E1.2 Багаторічні трав'яні кальцифітні угруповання та степи;

E2.2 Рівнинні та низькогірні сінокосні луки;

F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості.

На території Парку виявлено 23 види несудинних рослин – мохоподібних та 68 видів лишайників. Серед видів лишайників, які занесені до Червоної книги України відмічено **три**, а саме *Cetraria steppae*, *Leptogium shraderi*, *Xanthoparmelia camtscadales*.



Смарагдові оселища E2.2 Рівнинні та низькогірні сінокосні луки та F3.247 Понтично-сарматські листопадні чагарникові зарості в тальвезі балки



Серед лишайників Червоного списку Херсонської області на території Парку зростають **шість** видів *Caloplaca sterilis*, *Diploschistes candidissimus*, *Diploschistes diacapsis*, *Heteroplacidium phaeocarpoides*, *Lecanora elenkinii*, *Placidioopsis cinerascens*.



Польова практика студентів факультету біології, географії та екології ХДУ





Дибка степова *Saga pedo*  
© Bernard DUPONT, CC BY-SA 2.0

Тваринний світ Парку є досить різноманітним, представленим фауністичними комплексами степових ділянок, схилів ярів та балок, деревно-чагарниковим та водно болотним. В їх складі представлена значна кількість раритетних тварин, що охороняються, як безхребетних (Емпуза піщана *Empusa pennicornia* (Pallas, 1786), Дибка степова *Saga pedo* (Pallas, 1771), Махаон *Papilio machaon* (Linnaeus, 1758), Подалірій *Iphiclides podalirius* (Linnaeus, 1758), Сколія-гігант *Scolia maculata* (Drury, 1773)) так і хребетних (Чапля велика біла *Egretta alba*, Канюк степовий *Buteo rufinus*, Сиворакша *Coracias garrulus*, Бжолоїдка звичайна *Merops apiaster*).



Махаон *Papilio machaon*  
© Andreas Eichler, CC BY-SA 4.0



Емпуза піщана *Empusa pennicornis*  
© Alexandr Zhakov

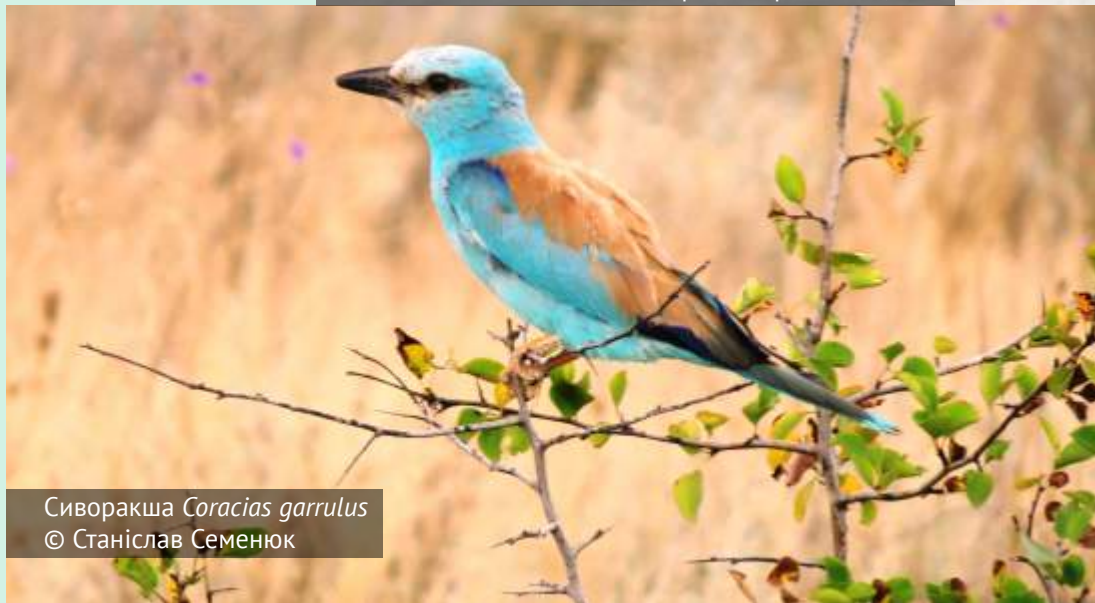
Окрасою незайманих ділянок Кам'янської та Милівської балок є Сліпачок звичайний *Ellobius talpinus*. Він належить до ряду Гризуни *Rodentia*, родини Хомякові *Cricetidae*. Один з 5-ти видів роду, єдиний вид роду у фауні України. Природоохоронний статус виду: Зникаючий. Типово степовий вид, приурочений до цілинних ділянок різнотравно-злакових і псамофітних степів. В недавній час достовірно відзначався лише на Луганщині та в Криму. [Кондратенко...,2006].



Сліпачок звичайний *Ellobius talpinus*  
© Михайло Колесніков / Марина Коробченко, GPL



Канюк степовий *Buteo rufinus*  
© Dmytro Komarovskyy



Сиворакша *Coracias garrulus*  
© Станіслав Семенюк



Ефедра двоколоса  
*Ephedra distachya*



Анемона лісова  
*Anemone sylvestris*



Тюльпан Геснера  
*Tulipa gesneriana*



Юринея вузьколиста  
*Jurinea stoechadifolia*



Горицвіт волзький  
*Adonis wolgensis*



Астрагал понтіїський  
*Astragalus ponticus*



Рястка Фішера  
*Ornithogalum fisherianum*



Белевалія сарматська  
*Bellevalia sarmatica*



Астрагал шерстистоквітковий  
*Astragalus dasyanthus*



Мигдаль степовий  
*Amygdalus nana*



Гіацинтік блідий  
*Hyacinthella leucophaea*



Льон Чорняєва  
*Linum czernjaevii*



Повстянка дніпровська  
*Cymbosasma borysthena*



Ковила найкрасивіша  
*Stipa pulcherrima*



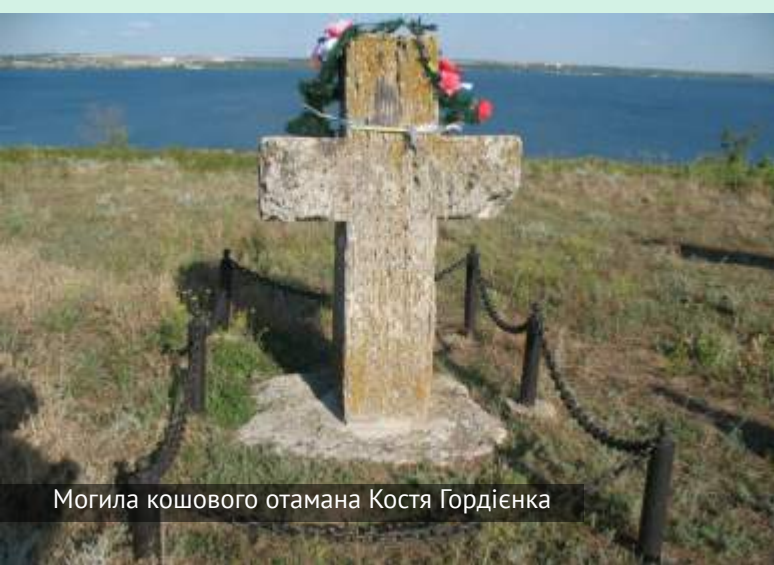
Тонконіг безплідний  
*Poa sterilis*



Цибуля жовтіюча  
*Allium flavescens*



Могила Костя Гордієнка та кладовище запорізьких козаків  
© Тарас Гаркуша, CC BY-SA 4.0



Могила кошового отамана Костя Гордієнка

Територія Парку має велике історичне значення. Тут на високому березі Дніпра (тепер Каховського водосховища), при впадінні в нього річки Кам'янки (нині це околиця села Республіканець) в 1709–1711 рр. та в 1730–1734 рр. розташовувалась одна з головних святинь українського народу козацька Кам'янська січ. Сьогодні вона функціонує як відділення національного заповідника «Хортиця». На території січі знаходиться поховання, увінчане автентичним хрестом славетного кошового отамана Кам'янської та Олешківської січі Костя Гордієнка – непримиримого борця за козацькі вільності та свободу цілого українського народу, а також іншого кошового отамана – Василя Єрофєєвича. Поряд на кургані знаходиться сучасний пам'ятний знак у вигляді обеліска кошовому отаману Костю Гордієнку та його бойовим побратимам – запорізьким козакам Кам'янської січі споруджений 1999 р. козаками Херсонської паланки Війська Запорізького низового. У 2019 році було встановлено хрест Якимю Богушу. Також в цьому місці розташовувалось помістя Агаркова кінця ХІХ – початку ХХ ст. (Путешествие по Херсонщине, 2005). В цілому, помістя не збереглося, хоча до цих пір збереглися підвали, деякі надземні будівлі та грот. Крім Кам'янської січі в околицях досліджені також пізньоскіфські Червономаяцьке та Консулівське

городище, древньоруське поселення XII–XIII століть, золотоординське XIII–XIV і ногайське XVI–XVII століть. На основі величного Червономаяцького городища заплановано створення історико-археологічного заповідника «Амадока» (Д.Сікоза, in colloquio). В регіоні Парку розташовані численні кургани (загалом 222 кургани на території 5 сільських рад). Деякі з них досягають значної висоти, ніколи не розривалися і незважаючи на те, що вони розташовуються серед полів, на них добре збереглася степова рослинність. Дуже цікавим є розташований на землях Червономаяцької сільради



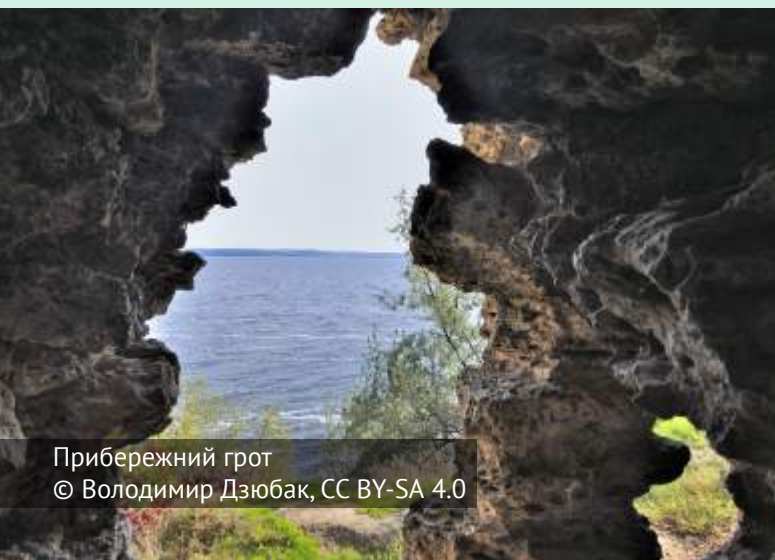
Кам'янська Січ (сучасна реконструкція С.Дяченка)



Історико-культурний заповідник «Кам'янська Січ» — сектор Національного заповідника «Хортиця»  
© Anatoliy Volkov, CC BY-SA 4.0



Свято на січі



Прибережний грот

© Володимир Дзюбак, CC BY-SA 4.0

курган-майдан. Даний тип курганів характеризується глибокою впадиною в центральній частині, яка утворилася через видобування селітри з основи кургану. Кургани-майдани є дуже рідкісним в Північному Причорномор'ї типом курганів. Також найближчі околиці проєктованого Парку багаті на історичні пам'ятки. До найбільш визначних пам'яток належать Святогригорівський Бізюків монастир та Печерна церква (с. Червоний маяк), Свято-Покровська церква (с. Качкарівка). Створення, націленого на збереження степів, заповідного об'єкту в місці значної концентрації археологічних та історичних пам'яток кочових народів та козацької доби є цілком закономірним, оскільки, степи Причорномор'я за їх часів не були розорані (Sudnik-Wójcikowska, Moysiyyenko 2006, 2012). Степова цілина була природним оточенням цих об'єктів, середовищем існування кочовиків та козаків, тому для цілісного сприйняття цих пам'яток необхідно збереження також первісної природи цих місць.

Даний об'єкт розташовується на березі Каховського водосховища та вздовж узбережжя затоплених у нижній частині Кам'янської та Миловської балок. Водосховище разом із затопленими гирловими частинами балок формує протяжну берегову смугу, що додатково підсилює рекреаційно-туристичний



потенціал даної місцевості. З соціально-економічної точки зору важливими є також добре транспортне забезпечення (парк перетинає автодорога Херсон-Дніпропетровськ) та гарна забезпеченість трудовими ресурсами. Туристична привабливість проєктованого Парку підсилюється вигідним суспільно-географічним положенням відносно міських агломерацій (Нікопольської, Каховсько-Бериславської та Херсонсько-Олешківської).

Парк був створений на землях 5-ти сільських рад Бериславського району (Качкарівської, Миловської, Новорайської, Новокаїрської, Червономаяцької) в яких проживає близько 9 тис. осіб. Основним видом діяльності населення є аграрне виробництво та соціальна сфера. Для території притаманним є високий рівень зареєстрованого та скритого безробіття. Навантаження на 1 вільне робоче місце складає для Бериславського району 309 осіб (у 2012 році). Саме створення Національного природного парку є дієвим механізмом щодо підвищення рівня зайнятості населення прилеглих територій. Крім прямого впливу на зайнятість за рахунок створення робочих місць працівників Парку, очікується суттєве збільшення зайнятості за рахунок надання послуг гостинності туристам, що будуть відвідувати цю природоохоронну установу.



Проектований національний природний парк «Кам'янська січ» є унікальним об'єктом, який має однаково велике, як природоохоронне так і історико-культурне значення. Комплексне збереження природних та історичних пам'яток йде у руслі сучасних тенденцій інтегрованого розуміння ландшафту як цілісної природно-культурної системи, що знайшло відображення в Європейській ландшафтній конвенції (Гродзінський, Тищенко, 1999). Створення Парку сприятиме сталому розвитку цього куточку Херсонщини. Парк сприятиме збереженню природи, приверне увагу до археологічних та

історичних пам'яток, що тепер, в основному, знаходяться у незадовільному стані, сприятиме поживленню економічної ситуації. Від створення парку виграє вся Україна, а особливо місцеве населення, оскільки Парки спрямовані на підтримку традиційних видів діяльності місцевого населення, в даному випадку випасання, сінокосіння, рибальства тощо. Сам факт появи заповідного об'єкта такого високого рівня приверне всебічну увагу (туристів, можновладців, бізнесменів тощо) до цього куточку нашої країни, прославить цю місцевість.



**Орієнтовні межі та попереднє функціональне зонування національного природного парку «Кам'янська січ»**



- Зовнішні межі
- Ділянки, які не входять до території НПП
- Зона стаціонарної рекреації
- Зона регульованої рекреації
- Заповідна зона
- Господарська зона





Степові схили тераси Каховського водосховища



У всьому світі національні парки створюються для збереження природної та культурної спадщини і розвитку місцевих громад.

Переваги створення Національних природних парків:

- збереження природи та її ресурсів;
- покращання екологічної ситуації;
- зменшення браконьєрства, незаконних рубок, забруднення тощо;
- запровадження наукового підходу в менеджменті території;
- державні інвестиції шляхом створення нового підприємства;
- зростання інвестиційного потенціалу, розвиток підприємництва та нові перспективи для молоді;
- розвиток туристичного потенціалу, зокрема сільського зеленого туризму;
- сприяння створенню матеріально-технічної бази індустрії відпочинку та оздоровлення;
- перехід на нові економічні умови функціонування рекреаційної сфери і підвищення її якості та віддачі;
- наповнення бюджетів місцевих сільрад та ОТГ за рахунок сплати земельного податку, ПДВ та

нарухавань на заробітну плату тощо.

- збереження земельних ділянок в державній власності, тобто для громад;
- зростання мисливського потенціалу та покращання якості мисливства на прилеглих до Парку мисливських угіддях;
- підтримка традиційного природокористування (випасання, сінокосіння, рибальства);
- підтримка історико-культурної спадщини;
- налагодження на постійній основі екологічної освіти та виховання за участі місцевих жителів, відвідувачів парку і, що особливо важливо, школярів і молоді для яких будуть проводитися різноманітні заняття, екскурсії, гуртки, екологічні табори тощо.

За попередніми розрахунками чисельність штатних працівників новоствореної установи складатиме **75 чоловік**, із яких **24 чоловіки** служби державної охорони парку, **15 чоловік** займатимуться науковою, еколого-просвітницькою та рекреаційною діяльністю. Видатки із Державного бюджету на утримання установи у першому році створення становитиме за попередніми розрахунками 11496,8 тис. грн.




Червономаяцьке пізньоскіфське городище – проєктований історико-археологічний заповідник «Амадока»



Курган-майдан в околиці Парку



**Національний природний парк «Кам'янська січ» на тлі Херсонської області**



Текст: Іван Мойсієнко  
Дизайн: Анатолій Ротт  
Фото на обкладинці: Іван Мойсієнко  
Фото: Іван Мойсієнко (якщо не зазначено інакше)



Видано видано ГО «Українська природоохоронна група»  
завдяки особистому внеску Тані Річардсон

Національний природний парк «Кам'янська січ»  
74351, Херсонська область, Бериславський район,  
с. Милове, вул. Бериславська 33, корпус А  
+380666991777, [nppsich@ukr.net](mailto:nppsich@ukr.net)